

tiön voiton muodostumisessa: vuonna 1905 tuli hiivan osuudeksi 49 % kaikista tuotoista, vuonna 1913 jo yli 63 %. Vieraan pääoman osuuden ja siis myös korkokustannusten väheneminen erityisesti 1900-luvun puolella vaikuttaa voittoa osoittavien lukujen kasvamiseen. — Kun yhtiöt eivät tuohon aikaan maksaneet tuloistaan veroa valtiolle ja kunnallisverotuskin oli nykyiseen verrattuna varsin lievä, virtasivat voitot melkein lyhentämättöminä yhtiömme rahastoihin ja osinkoina osakkaiden taskuihin.

Valmistuskustannukset Hyvinkään tehtaalla kohosivat vuosien 1905 ja 1913 välisenä aikana yli 40 %. Suurimmaksi osaksi tämä johtui raaka- ja polttoainekustannusten sekä työpalkkojen noususta. Palkkoja maksettiin vuonna 1913 yli kaksi kertaa niin paljon kuin kahdeksan vuotta aikaisemmin, vaikka vakinaisten työntekijäin määrä oli kasvanut vain kolmanneksella. Raaka-ainekustannusten lisääntyminen johtuu melkein yksinomaan hintojen noususta, sillä viljaa mäskättiin puheena olevan kauden lopulla vain vähän enemmän kuin sen alussa. Korjauskustannusten supistuminen vuodesta 1910 lähtien johtuu tehtaalla suoritetuista laajoista uudistustoista, jotka vähensivät korjausten tarvetta (liitteet 6 ja 11).

Nämä yhtiön kannalta hyvät vuodet olivat tuottoisia sen osakkaillekin, sillä osinkoa jaettiin melkein säännöllisesti 15 % ja vuodesta 1913 lähtien 20 % osakepääomasta. Myös rahastot kasvoivat. Vuonna 1906 osakepääoma kaksinkertaistettiin siirtämällä siihen 220.000 markkaa jakamattomista voittovaroista. Neljä vuotta myöhemmin osakepääoma korotettiin 900.000 markkaan siten, että 440 uutta osaketta jaettiin osakkaiden kesken ja maksettiin samanlaisen rahastoemission avulla sekä lisäksi tarjottiin 20 osaketta lunastettaviksi osakkaille. Vuonna 1912 osakepääomaa korotettiin vielä kerran 100.000 markalla. Ensimmäisen vararahaston rinnalle perustettiin jo vuonna 1907 toinen, niin ikään puolen miljoonan markan vararahasto. Kun neljännesvuosisata yhtiön perustamisesta oli kulunut, oli sen osakepääoma siis kasvanut 110.000 markasta miljoonaan, minkä lisäksi se oli kerännyt miljoonan markan vararahastot.

Kun Hyvinkään Tehtaan Oy:n teollisuustoiminta menestyi, laajeni ja kokosi yhtiölle runsaita voittoja, osoittautui sen harjoittama maanviljelys kannattamattomaksi. Kuten jo on mainittu, yhtiö hankki vuosisadan vaihteen molemmin puolin haltuunsa runsaasti maaomaisuutta. Laajimmillaan tämä oli vuosina 1908—1912, jolloin sille kuului kaikkiaan lähes 4.000 ha maata kolmen eri pitäjän alueella. Nurmijärvellä se omisti tehtaan palstan lisäksi tähän rajoituvan Tallmon palstatilan, Matkun ja Jussilan tilat, Nopon tiilitehtaan palstoi-

³³⁾ KTTK KD 24/232 1904.

³⁴⁾ KTTK KD 17/202 1894.

³⁵⁾ Kommittebet. 1912:112, s. 23—24.

neen, Margaretebergin, Margaretelundin ja Uusitalon tilat sekä palstan Raalassa, Nukarinkosken rannalla, yhteensä hieman yli 533 ha. Yhtiön suurin tila, yli 1.300 ha käsittävä Härkälän kartano oli Vihdissä samoin kuin Sorkin ja Alitalon ratsutilat. Lopella se omisti Hirsimäen tilan.

Ei ole täysin varmaa, mistä syystä Hyvinkään Tehtaan Oy hankki kaikki nämä tilat. Noppo ostettiin tietenkin tiiliruukin vuoksi ja Nukarin palsta todennäköisesti siksi, että sinne voitaisiin tarvittaessa rakentaa oma voimalaitos. Eräiden tilushankintojen aiheena on luultavasti ollut pyrkimys turvata tehtaan polttoaineensaanti. Ainakin lähetettiin Sorkista suuria määriä halkoja ja niiden lisäksi jonkin verran viljaa tehtaalte sekä heiniä ja kauria tehtaan hevosia varten.³⁶⁾ Härkälä lienee ostettu lähinnä siksi, että katsottiin kannattavammaksi syöttää hiivatehtaalla sivutuotteena syntynyt mäski ja rankki omalle karjalle kuin myydä se ympäristön talollisille. Kartanossa pidettiin suuri määrä lehmä, joiden maito lähetettiin rautateitse Helsinkiin. Tehtaasta kaukana sijainneesta tilasta huolehtiminen osoittautui kuitenkin vaikeaksi. Keväällä 1908 huomauttivat tilintarkastajat Härkälän tuottavan tappiota, vaikka siihen kiinnitetylle pääomalle ei edes laskettu korkoa. He ehdottivat siksi tilan myymistä, mikäli siitä saataisiin kohtuullinen hinta. Yhtiökokous oli samaa mieltä, mutta tilan myyminen osoittautui vaikeaksi. Vasta vuonna 1912 löydettiin ostaja, joka maksoi kartanosta 530.000 markkaa.³⁷⁾

Tehtaan lähellä sijaitseva Matkun tila hankittiin nähtävästi etupäässä tehdasyhdyskunnan elintarvikehuoltoon silmälläpitäen. Koska ympäristö oli aluksi suhteellisen harvaan asuttua, tuotti maidonsaanti vaikeuksia niille perheille, jotka eivät itse pitäneet lehmää. Matkun ostamisen jälkeen järjestettiin sieltä käsin maidon jakelu tehtaan väelle, samalla kun mäskiä ja rankkia ryhdyttiin käyttämään Matkun karjan ruokkimiseen. Loput maidosta myytiin Helsinkiin ja osa Matkun viljasta kulutettiin tehtaalla. Matkun työväki ja hevoset olivat tehtaalle erittäin tarpeellinen työvoima- ja vetoeläinreservi esimerkiksi silloin, kun rautateitse saapunut vilja oli purettava vaunuista ja varastoitava. Tämänkin tilan kirjanpito osoitti yleensä tappiota.³⁸⁾

Vuonna 1907 poistui jo kolmas Hyvinkään Tehtaan Oy:n perustajista, G. A. Appelberg, joka yhdessä veljensä kanssa oli vuosikausia erittäin perinpohjaisesti huolehtinut yhtiön tilintarkastajan tehtävistä. Juslin kirjoittaa Appelbergin kuoleman johdosta, että »hänessä kadotti liike paitsi aloitteentekijänsä myöskin yhden parhaan tukensa, käytännöllisen älynsä ja liiketaitonsa vuoksi».³⁹⁾ Seuraavana vuonna kuoli Otto von Gerdtin, joka oli vain vuoden verran ehtinyt osallistua johtokunnan työskentelyyn. Vanhojen osakkaiden rinnalle tuli muutamia uusia: Birger Roos, yksi noista viidestä keväällä 1879 valmistuneesta kemisti-insinööristä, konttoripäällikkö Waldemar Lindström,